

<https://doi.org/10.12797/Poliarchia.05.2017.08.05>

Dawid NIEWDANA

dawidniewdana@gmail.com

ROLA STANÓW ZJEDNOCZONYCH W PROCESIE MODERNIZACJI LOTNICTWA BOJOWEGO SIŁ POWIETRZNYCH RP

ABSTRACT **The Role of the United States of America in the Modernisation Process of the Polish Air Force's Combat Aircrafts**

The aim of the article is to analyse the modernisation of the Polish Air Force's combat aircrafts after the end of the Cold War and to portray the role of the United States' politicians and companies in this process. The author describes the change of the security environment in Poland and in the region, the process of acquisition of the modern multirole combat aircrafts in the beginning of the 21st century and subsequent plans, for example Plan of the Technical Modernisation.

KEYWORDS *Polish Air Force, United States, combat aircraft, modernization, American influence*

WSTĘP

Spośród obecnie posiadanych przez Siły Powietrzne Rzeczypospolitej Polskiej (SP RP) 98 egzemplarzy samolotów bojowych jedynie 48 (samoloty wielozadaniowe F-16) nie wymaga zastąpienia nowszymi maszynami w najbliższej dekadzie. Oznacza to, że w celu zachowania potencjału SP RP polskie władze będą musiały pozyskać nowe samoloty jeszcze przed wycofaniem ze służby starszych egzemplarzy – samolotów myśliwskich MiG-29 i samolotów uderzeniowych Su-22, wykonujących misje *air-to-ground*¹. Prawie połowa samolotów bojowych SP RP (48 sztuk F-16) została dostarczona przez koncern zbrojeniowy Lockheed Martin Corporation (LMC), na co zgodę wyraził wcześniej Kongres Stanów Zjednoczonych. Wygranie jednego z największych przetargów w historii Polski, który przewidywał dostarczenie SP RP nowych samolotów wielozadaniowych, umocniło pozycję USA i koncernu LMC w Polsce². W najbliższych latach polskie władze najprawdopodobniej ponownie staną przed koniecznością zakupu nowych samolotów bojowych. Istotna jest więc analiza dwóch etapów działań samego LMC i przedstawicieli władz USA. Pierwszy z nich rozpoczął się pod koniec lat 90. XX w. i trwał do 2002 r., gdy przeprowadzano przetarg na dostawę nowych samolotów. Drugi etap obejmuje okres po 2012 r., kiedy polskie władze oficjalnie ogłosiły chęć pozyskania dodatkowych maszyn wielozadaniowych.

¹ Na co wskazują przedstawiciele polskich władz i sił zbrojnych od 2014 r. Za przykład może posłużyć wypowiedź gen. Tomasza Drewniaka, który stwierdził, że Polska zamierza pozyskać kolejne 64 nowe samoloty wielozadaniowe do końca 2030 r. Wypowiedź ta zostanie przedstawiona bardziej szczegółowo w dalszej części artykułu. *Przyszłość samolotów Su-22 w Siłach Zbrojnych RP*, posiedzenie Parlamentarnego Zespołu ds. Wojska Polskiego, strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, 20 II 2014, [online] http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/transmisje_arch.xsp?unid=E1DF03897F-4CACA0C1257C76002680F7, 30 III 2017.

² Już od lat 90. XX w. Stany Zjednoczone i koncern Lockheed Martin były zaangażowane w tworzenie ujednoliconego systemu zarządzania przestrzenią powietrzną w Europie Środkowo-Wschodniej. Działania te zostały objęte programem *Regionalna Inicjatywa Przestrzeni Powietrznej (Regional Aerospace Initiative)*. W jego ramach w 1999 r. utworzono Narodowe Centrum Wspomagania Operacji Powietrznych (Air Sovereignty Operation Center, ASOC), którego celem było dostosowanie kontroli przestrzeni powietrznej i systemu obrony przeciwlotniczej RP do wymagań stawianych przez Sojusz. Dzięki ASOC Polska otrzymała zestawy radiolokacyjne wraz z pełnym oprogramowaniem, tworząc na terenie państwa (głównie na wschodniej granicy) posterunki radiolokacyjne. Całość zakupów i instalacji sprzętu została sfinansowana przez USA – kwota wyniosła 24 mln USD. Koncern Lockheed Martin, działający pod nadzorem Centrum Systemów Elektronicznych Sił Powietrznych USA, był odpowiedzialny za faktyczne opracowanie i wdrożenie ASOC. W listopadzie 2016 r. Ministerstwo Obrony Narodowej RP poinformowało, że program ASOC został wygaszony i wyłączony ze *Zintegrowanego Systemu Obrony Powietrznej i Przeciwrakietowej NATO (NATO Integrated Air and Missile Defence System, NATINAMDS)*. Decyzją ministra w miejsce ASOC do NATINAMDS włączono *Zautomatyzowany System Dowodzenia DUNAJ*, działający od 2005 r. *Decyzja nr 129/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 kwietnia 2016 r. w sprawie włączenia systemu DUNAJ do Zintegrowanego Systemu Obrony Powietrznej i Przeciwrakietowej NATO (NATINAMDS)*, Dz. Urz. Min. Obr. Nar. 2016, nr 129, poz. 79; S. Wojnowski, *Włączenie Systemu DUNAJ II do NATINAMDS*, strona internetowa Centrum Wsparcia Teleinformatycznego SP, 2 VI 2016, [online] http://cwt.wp.mil.pl/pl/15_112.html, 21 XI 2017; M. Padło, K. Urbaniak, *Zamknięcie Narodowego Centrum Wspomagania Operacji Powietrznych*, strona internetowa Centrum Operacji Powietrznych – Dowództwa Komponentu Powietrznego, 3 XI 2016, [online] http://cop.wp.mil.pl/pl/1_200.html, 21 XI 2017.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie roli, jaką w procesie modernizacji lotnictwa bojowego SP RP odgrywały Stany Zjednoczone, i wiążących się z tym implikacji dla obu stron. Analizowane będą lata 1990–2016, ze szczególnym uwzględnieniem dwóch okresów: 1990–2003, kiedy dokonano pierwszych istotnych analiz i nastąpiła zmiana środowiska bezpieczeństwa Polski oraz doszło do zakupu nowych samolotów wielozadaniowych, a także 2012–2016, kiedy przyjęto i zaktualizowano *Plan modernizacji technicznej Sił Zbrojnych w latach 2013–2022* (PMT).

Artykuł opiera się przede wszystkim na materiałach pierwotnych, m.in. ustawach i oficjalnych dokumentach Ministerstwa Obrony Narodowej (MON). Posługiwano się również publikacjami autorstwa m.in. Małgorzaty Zachary³, Marka Tomaszyckiego⁴ i Franciszka Gągora⁵. Na szczególną uwagę zasługuje praca Barrego R. Seguina poświęcona pierwszemu okresowi modernizacji polskiego lotnictwa bojowego⁶. Jako że temat modernizacji polskiego lotnictwa bojowego po 2012 r. nie został do tej pory przedstawiony w monografiach i artykułach naukowych, odwoływano się także do materiałów prasowych i raportów polskich ośrodków analitycznych. Tłumaczenia tekstów angielskich pochodzą od autora.

W pierwszej części artykułu skupiono się na przedstawieniu roli SP RP w Siłach Zbrojnych RP, ze szczególnym uwzględnieniem lotnictwa bojowego. Zaprezentowane zostały dane dotyczące liczby posiadanych przez SP RP samolotów bojowych, ich rozlokowania, a także procesu pozyskania samolotów MiG-29 i Su-22 (stan na kwiecień 2017 r.). W części drugiej opisano wydarzenia poprzedzające rozpoczęty w 2001 r. przetarg na pozyskanie dla SP RP samolotów wielozadaniowych i jego przebieg. Część trzecia dotyczy działań polskich władz i wysokich rangą wojskowych po 2012 r. Część czwarta koncentruje się na związanych z procesem modernizacji SP RP działaniach władz Stanów Zjednoczonych i samego koncernu LMC od końca lat. 90. XX w. do 2016 r., gdy ogłoszono zaktualizowaną wersję PMT. W części piątej przedstawiono implikacje dla Polski i Stanów Zjednoczonych, wynikające z konieczności wymiany samolotów bojowych SP RP i ich stopniowego unowocześniania.

³ Zob. M. Zachara, *Broń i dyplomacja. Eksport uzbrojenia w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych*, Kraków 2010.

⁴ Zob. M. Tomaszyccki, *Civil Military Relations and Defense Reform in Poland*, Carlisle 2006, [online] <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a449644.pdf>, 24 III 2017.

⁵ Zob. F. Gągor, *Dziesięć lat w NATO*, „Bellona” 2009, vol. 656, nr 1.

⁶ Zob. B. Seguin, *Why Did Poland Choose the F-16?*, George C. Marshall European Center for Security Studies, „Occasional Paper Series” 2007, no. 11, [online] http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/mcdocs/files/College/F_Publications/occPapers/occ-paper_11-en.pdf, 27 III 2017.

1. SIŁY POWIETRZNE RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

SP RP stanowią, obok Wojsk Lądowych, Marynarki Wojennej, Wojsk Specjalnych i Wojsk Obrony Terytorialnej, jeden z rodzajów Sił Zbrojnych RP⁷. Ich głównym zadaniem jest zapewnienie odpowiedniej kontroli nad przestrzenią powietrzną państwa, a w razie konieczności także jej obrona. SP RP wykonują również zobowiązania sojusznicze poza granicami Polski, czego przykładem jest m.in. udział samolotów MiG-29 w operacji Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (North Atlantic Treaty Organization, NATO) nadzorowania przestrzeni powietrznej trzech państw bałtyckich (*Baltic Air Policing*, BAP) lub użycie samolotów F-16 w misjach rozpoznawczych nad Syrią i Irakiem⁸. Zadania te wynikają z ogólnych rodzajów misji Sił Zbrojnych RP, takich jak: *zagwarantowanie obrony państwa i przeciwstawienie się agresji w ramach zobowiązań sojuszniczych, udział w stabilizowaniu sytuacji międzynarodowej oraz wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu*⁹.

Same SP RP składają się z wojsk: lotniczych, obrony przeciwlotniczej i radiotechnicznych, a także oddziałów wsparcia i zabezpieczenia oraz szkoleniowych. Natomiast w skład wojsk lotniczych wchodzi jednostki lotnicze (bazy lotnicze) podporządkowane dwóm Skrzydłom Lotnictwa Taktycznego (SLT) oraz Skrzydłu Lotnictwa Szkolnego i Skrzydłu Lotnictwa Transportowego (SLTr). Obecnie SP RP mają na wyposażeniu łącznie 98 samolotów bojowych¹⁰, wśród których znajduje się:

- 48 wielozadaniowych samolotów 4. generacji Lockheed Martin F-16 Block 52+¹¹, w tym 32 w wersjach bojowych C (jednomiejscowej) oraz 16 w wersji bojowej D z możliwością przeprowadzania lotów szkoleniowych (dwumiejscowej)¹². Samoloty te znajdują się na wyposażeniu 31. Bazy Lotnictwa Taktycznego (BLT) w Poznaniu oraz 32. BLT w Łasku, podporządkowanych organizacyjnie 2. SLT w Poznaniu¹³.

⁷ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1967, nr 44, poz. 220, art. 3.

⁸ *Baltic Air Policing*, [online] <http://www.mon.gov.pl/sily-zbrojne/misje/baltic-air-policing-u2017-04-27/>, 22 XI 2017.

⁹ Uchwała nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022”, M.P. 2013, poz. 377.

¹⁰ International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2017*, London 2017, s. 146.

¹¹ I. Nowak, A. Wetoszka, *Zastosowanie samolotu F-16 w misjach bojowych*, Dęblin 2014, s. 16.

¹² R. Ciasłoń i in., *Przyszłość Sił Powietrznych i jednostek obrony powietrznej w Siłach Zbrojnych RP*, „Pułaski dla obronności Polski”, Warszawa 2015, s. 56–57, [online] <https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/raport-pazdziernik2015.pdf>, 30 III 2017.

¹³ *Rys historyczny*, 2 Skrzydło Lotnictwa Taktycznego, 31.bl, Wojsko polskie – formacje powietrzne, [online] <http://2slt.wp.mil.pl/pl/69.html>, 24 III 2017.

- 31 samolotów myśliwskich Mikojan MiG-29 w wersjach jednomiejscowej A i dwumiejscowej UB, służącej także do szkolenia pilotów¹⁴. Samoloty te znajdują się w 22. BLT w Malborku i 23. BLT w Mińsku Mazowieckim¹⁵.
- 18 samolotów uderzeniowych Su-22, w tym 12 w wersjach bojowych M-4 i 6 szkolno-treningowych UM3K. Miejscem ich stacjonowania jest 21. BLT w Świdwinie¹⁶.
Należy jednak podkreślić, że o ile zakupione w 2003 r. i dostarczone Polsce w latach 2006–2008 samoloty wielozadaniowe F-16¹⁷ pozostają jednymi z najnowocześniejszych maszyn tego typu w Europie, o tyle możliwości bojowe samolotów MiG-29 i Su-22 są zdecydowanie mniejsze.

Znajdujące się obecnie na wyposażeniu SP RP 32 poradzieckie samoloty MiG-29 zostały wyprodukowane w latach 1988–1990¹⁸. Do 2006 r. Polska posiadała 45 egzemplarzy¹⁹. Na tę liczbę złożyło się 12 fabrycznie nowych MiG-29 (9 w wersji bojowej A i 3 w wersji szkolnej UB), które polski rząd zakupił od Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w 1989 r., oraz 10 samolotów tego typu, które Polska pozyskała od Republiki Czeskiej w 1995 r. w zamian za przekazanie jej śmigłowców W-3A Sokół²⁰. Natomiast w 2002 r. Republika Federalna Niemiec, w wyniku modernizacji niemieckich sił powietrznych, zaproponowała polskiemu rządowi 23 MiG-29 za symboliczną kwotę: 1 EUR za każdy²¹. Po 2006 r. ze służby w SP RP wycofano 13 MiG-29²², natomiast część z pozostałych 32 samolotów poddano niewielkim modernizacjom²³. Docelowo maszyny te mają służyć w SP RP do ok. 2028–2030 r.²⁴

¹⁴ Do 18 grudnia 2017 r. Polska posiadała 32 maszyny tego typu. W tamtym dniu podczas podchodzenia do lądowania w bazie lotniczej w Mińsku Mazowieckim rozbiciu uległa jedna z maszyn. R. Lesiecki, *Polskie myśliwce MiG-29 znów dopuszczone do lotów*, Defence24, 8 I 2018, [online] <http://www.defence24.pl/polskie-mysliwce-mig-29-znow-dopuszczone-do-lotow>, 22 I 2018.

¹⁵ *Historia*, 23. Baza Lotnictwa Taktycznego, Wojsko polskie – formacje powietrzne, [online] <http://23blot.wp.mil.pl/pl/2.html>, 20 III 2017; *Historia, tradycje*, 22. Baza Lotnictwa Taktycznego Malbork, [online] <http://22blot.wp.mil.pl/pl/4.html>, 20 III 2017.

¹⁶ *O nas*, 21. Baza Lotnictwa Taktycznego, Wojsko polskie – formacje powietrzne, [online] <http://21blot.wp.mil.pl/pl/2.html>, 21 III 2017.

¹⁷ M. Zachara, *Broń i dyplomacja...*, s. 222.

¹⁸ R. Ciastoń i in., *Przyszłość Sił Powietrznych...*, s. 57.

¹⁹ M. Tomaszycy, *Civil Military Relations...*, s. 17.

²⁰ *MiG-29: ćwierć wieku na polskim niebie*, „Polska Zbrojna” 2014, 21 XI, [online] <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/14308?t=MIG-29-cwierc-wieku-na-polskim-niebie>, 25 III 2017.

²¹ P. Cali, *The Polish Air Force's Conversion to the F-16: Emergence from the Soviet Legacy*, Master's thesis written under the supervision of Prof. dr hab. Halina Grzymała-Moszczyńska, Center for European Studies, Jagiellonian University in Kraków, Kraków 2005, s. 5, [online] <http://handle.dtic.mil/100.2/ADA448419>, 25 III 2017.

²² M. Tomaszycy, *Civil Military Relations...*, s. 17.

²³ *25-lecie myśliwców MiG-29 w Siłach Powietrznych*, [online] <http://www.mon.gov.pl/aktualnosci/arttykul/najnowsze/2014-11-20-25-lecie-mysliwcow-mig-29-w-silach-powietrznych/>, 21.XI.2017.

²⁴ *Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 6898 w sprawie przyszłości samolotów bojowych MiG-29 w Siłach Powietrznych RP*, strona in-

Z kolei liczba samolotów uderzeniowych Su-22 w SP RP została na początku XXI w. znacząco zmniejszona. W 1984 r. Polska zakupiła łącznie 110 takich maszyn (90 Su-22M4 i 20 Su-22UM3K)²⁵. Od tamtego roku ich liczba była stopniowo ograniczana, aż do obecnie posiadanych 18 maszyn²⁶. Aktualnie samoloty te przechodzą modernizację polegającą na dostosowaniu ich do operowania z siłami powietrznymi pozostałych państw NATO²⁷. W 2014 r. postanowiono przedłużyć eksploatację Su-22 w SP RP minimum do 2024 r., co ma umożliwić przeprowadzany aktualnie remont tych maszyn²⁸.

2. PROCES ZAKUPU SAMOLOTÓW F-16 PRZEZ POLSKĘ

W 1999 r. SP RP posiadały łącznie 267 samolotów bojowych. Niemniej wszystkie były produkcji radzieckiej, ponadto zdecydowana większość wymagała modernizacji. Do najnowocześniejszych maszyn należały 22 samoloty myśliwskie MiG-29. Oprócz nich SP RP posiadały także: 106 samolotów uderzeniowych Su-22, 25 samolotów myśliwskich MiG-23 oraz 114 samolotów myśliwskich MiG-21²⁹. Samoloty MiG-23 i MiG-21 wymagały głębokiej i kosztownej modernizacji, dlatego korzystniejsze było wycofanie ich ze służby, co też nastąpiło w ciągu kilku następnych lat³⁰.

W związku z przystąpieniem Polski do NATO w dniu 12 marca 1999 r.³¹ Rzeczpospolita stanęła przed koniecznością unowocześnienia swoich sił zbrojnych. Jednym z elementów modernizacji miało być wyposażenie SP RP w samoloty wielozadaniowe, które byłyby kompatybilne z lotnictwem bojowym pozostałych państw członkowskich. Ponadto nowe samoloty miały być zdolne do współtworzenia Sił Odpowiedzi NATO (NATO Response Force), a także do zapewnienia skutecznej

ternetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, 27 III 2007, [online] <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/2D8391D3>, 27 III 2017.

²⁵ R. Lipka, *Polskie lotnictwo bojowe – utrzymywanie iluzji?*, „Komentarz Międzynarodowy Pułaskiego” 2014, 25 VII, [online] https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/Komentarz_Miedzynarodowy_Pulaskiego_nr_10_14_PL.pdf, 25 III 2017.

²⁶ International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2017...*, s. 146.

²⁷ J. Palowski, *Su-22 po remoncie. Kolejnych 10 lat w służbie*, *Defence24*, 22 IX 2015, [online] <http://www.defence24.pl/262157,su-22-po-remoncie-kolejnych-10-lat-w-sluzbie-foto>, 26 III 2017.

²⁸ Stanowisko Parlamentarnego Zespołu ds. Wojska Polskiego i Parlamentarnego Zespołu ds. Polskiego Przemysłu, strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, 20 II 2014, [online] [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/268_20140220/\\$file/268_20140220.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/268_20140220/$file/268_20140220.pdf), 25 III 2017.

²⁹ International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000*, London 2000, s. 74–75.

³⁰ F. Gągor, *Dziesięć lat w NATO...*, s. 16.

³¹ *Polska droga do NATO*, strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP, [online] http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/szczyt_nato_2016/polska_w_nato/polska_droga_do_nato/, 25 III 2017.

ochrony polskiej i sojuszniczej przestrzeni powietrznej³². Polski rząd musiał rozpocząć przetarg.

Warty odnotowania jest także fakt, że wyprodukowanie nowoczesnego samolotu bojowego dla SP RP w rodzimych fabrykach nie było w tamtym czasie możliwe. Największym producentem samolotów w Polsce po zakończeniu zimnej wojny były Polskie Zakłady Lotnicze (PZL) w Mielcu, a tuż po nich PZL w Świdniku. Niemniej jednak produkowały one głównie samoloty transportowe (M-28 Bryza), śmigłowce wielozadaniowe (W-3 Sokół) i szkoleniowe (SW-4) oraz samoloty szkolne (I-22 Iryda i produkowany w PZL w Warszawie Orlik). Natomiast SP RP musiały zostać wyposażone w nowoczesne samoloty wielozadaniowe czwartej generacji³³. Koniecznością stało się wybranie samolotu bojowego produkcji zagranicznej, co dodatkowo ułatwiło przystąpienie Polski do NATO, otwierające Rzeczypospolitej dostęp do rynków państw członkowskich³⁴.

W związku z powyższym jeszcze w latach 90. XX w. polski rząd postanowił stworzyć wieloletni plan modernizacji Sił Zbrojnych RP. We wrześniu 1997 r. przyjęto *Plan modernizacji Sił Zbrojnych na lata 1998–2012*, tzw. *Armia 2012*. Dokument ten zakładał, że Siły Zbrojne RP powinny zostać w pełni dostosowane do struktur wojskowych NATO. W sferze SP RP ich skuteczność miano poprawić poprzez wyposażenie w 150 (docelowo 200–250) samolotów wielozadaniowych do ok. 2018 r.³⁵ Niemniej jednak komentatorzy w tamtym okresie zwracali uwagę na niedopasowanie *Armii 2012* do rzeczywistych potrzeb SZ RP i duży koszt realizacji przyjętych założeń³⁶. Ostatecznie plan *Armia 2012* został odrzucony, a w jego miejsce w marcu 2001 r. zaproponowano *Rządowy projekt ustawy o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006*³⁷, wraz z niejawnym załącznikiem pt. *Wieloletni Program przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006*³⁸. Program ten przedstawiany był jako znacznie bardziej odpowiadający ówczesnym realiom (zarówno pola walki, jak i finansowym), a największe oszczędności miało przynieść wycofywanie przestarzałego uzbro-

³² Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli realizacji zobowiązań offsetowych wynikających z kontraktu na zakup samolotów F-16*, Warszawa 2009, s. 16, [online] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,75,vp,75.pdf>, 25 III 2017.

³³ B. Seguin, *Why Did Poland...*, s. 6.

³⁴ *Informacja o wynikach kontroli realizacji zobowiązań offsetowych...*, s. 16.

³⁵ T. Kwasek, *Plany modernizacyjne Sił Zbrojnych RP w latach 1990–2012 – część I*, „Dziennik Zbrojny” 2014, 2 VII, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,6726,armie-swiata,wojsko-polskie,plany-modernizacyjne-sil-zbrojnych-rp-w-latach-1990-2012-czesc-i>, 25 III 2017.

³⁶ M. Mróz, „Program przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006” w świetle informacji Rady Ministrów o jego realizacji w 2001 roku (Druk Sejmowy nr 100 z 27 listopada 2001 r.), „Raport” Biura Studiów i Ekspertyz, nr 197, XII 2001, s. 1, [online] http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_01/r-197.pdf, 25 III 2017.

³⁷ Został on przyjęty 25 maja 2001 r. *Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006*, Dz. U. 2001, nr 76, poz. 804.

³⁸ M. Mróz, *Program przebudowy i modernizacji...*

jenia z Sił Zbrojnych RP. SP RP natomiast miały zostać wyposażone w 60 wielozadaniowych samolotów bojowych, co oznaczało redukcję o 90 maszyn w porównaniu z poprzednim projektem³⁹.

Odpowiedzialny za przygotowanie nowego planu modernizacji technicznej Sił Zbrojnych RP i przedstawienie go Sejmowi był rząd Jerzego Buzka. Już 20 lutego 2001 r., na kilka dni przed złożeniem projektu do parlamentu, premier zaakceptował zakup 60 samolotów wielozadaniowych, w tym 44 nowych⁴⁰. Program ten, nazwany *Wyposażenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w samoloty wielozadaniowe*, został przyjęty przez Sejm w drodze ustawy 22 czerwca tego samego roku. Zakładał dostarczenie pierwszych samolotów wielozadaniowych jeszcze w 2001 r., a proces ich dostarczania miał zostać zakończony do 31 grudnia 2006 r.⁴¹ Program nie tylko przewidywał zakup 44 nowych i 16 używanych samolotów wielozadaniowych wraz z pakietem logistycznym i szkoleniem polskich pilotów⁴², lecz także uwzględniał kwestie związane z ewentualnym *offsetem*⁴³.

Wybory parlamentarne we wrześniu 2001 r. i związana z nimi zmiana ekipy rządzącej spowodowały, że nie udało się zrealizować pierwotnego zamysłu wyposażenia SP RP w nowoczesne samoloty wielozadaniowe w okresie rządów premiera Buzka⁴⁴. Niemniej jednak nowy gabinet z Leszkiem Millerem na czele kontynuował proces rozpoczęty przez poprzednika. Należy natomiast podkreślić, że w związku z decyzją z lutego 2002 r. o pozyskaniu przez Polskę 23 używanych samolotów MiG-29 od RFN polski rząd postanowił zmniejszyć liczbę planowanych do zakupu samolotów wielozadaniowych z 60 (16 używanych i 44 nowych) do 48 nowych maszyn, czyli trzech eskadr⁴⁵. Dnia 20 marca 2002 r. Sejm znowelizował ustawę z 22 czerwca 2001 r., zmieniając liczbę samolotów z 60 na 48 i przedłużając okres, w którym miały zostać dostarczone: do 31 grudnia 2008 r.⁴⁶

³⁹ T. Kwasek, *Plany modernizacyjne Sił Zbrojnych RP...*

⁴⁰ B. Bieszyński, *Zakup samolotów F-16 i umowa offsetowa*, „Infos. Zagadnienia społeczno-gospodarcze” 2007, nr 11, s. 1, [online] [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/319A0BFAE2D8FC94C12572AD-002C5518/\\$file/infos_011.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/319A0BFAE2D8FC94C12572AD-002C5518/$file/infos_011.pdf), 26 III 2017.

⁴¹ *Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Wyposażenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w samoloty wielozadaniowe” i zapewnieniu warunków jego realizacji*, Dz. U. 2001, nr 89, poz. 972.

⁴² Tamże.

⁴³ *Offset* to wszelkie „udogodnienia”, jakie państwo będące *offsetobiorcą* otrzymuje wraz z zawarciem danej umowy na zakup produktów zbrojeniowych. Dzieli się na *offset* bezpośredni, którego projekty realizowane są w branży zbrojeniowej, i *offset* pośredni, który może być wdrażany w każdej gałęzi gospodarki państwa. Tamże; M. Zachara, *Broń i dyplomacja...*, s. 216.

⁴⁴ B. Bieszyński, *Zakup samolotów F-16...*, s. 1.

⁴⁵ *Polski F-16*, [online] http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/strona/170/PG_154_177/#kalendarium-f16, 25 III 2017.

⁴⁶ *Ustawa z dnia 20 marca 2002 r. o zmianie ustawy o ustanowieniu programu wieloletniego „Wyposażenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w samoloty wielozadaniowe” i zapewnieniu warunków jego realizacji oraz ustawy o niektórych umowach kompensacyjnych zawieranych w związku z umowami dostaw na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa*, Dz. U. 2002, nr 37, poz. 332.

Oferty napływały do 12 listopada 2001 r. Ostatecznie udział w przetargu potwierdziły: koncern LMC, reprezentujący stronę amerykańską, który zaoferował samolot F-16 C/D Block 52+; strona francuska, w skład której wchodziły firmy, takie jak Dassault Aviation, Thales i Matra BAe Dynamics, która zaproponowała samolot Mirage 2000-5 Mk 2; koncern Gripen International, reprezentujący stronę brytyjsko-szwedzką, który wystawił w przetargu samolot SAAB JAS-39 Gripen⁴⁷.

Kryteria wyboru nowego samolotu wielozadaniowego dla SP RP zostały określone następująco: do 45 punktów można było zdobyć za cenę samolotów, do 20 punktów za walory operacyjne, do 20 punktów za odpowiednie walory techniczne oraz do 15 punktów za *offset*⁴⁸. Ponieważ wystawione do przetargu samoloty pod względem technicznym różniły się w niewielkim stopniu, o wyborze konkretnej propozycji zdecydował zaproponowany *offset*⁴⁹. Strona amerykańska przedstawiła stronie polskiej *offset* o wartości 6,023 mld USD, co stanowiło 170% ceny zakupu 48 samolotów, strona francuska zaproponowała *offset* w wysokości 2,19 mld USD (60% ceny zakupu), natomiast strona brytyjsko-szwedzka zaproponowała 4,881 mld USD (146% ceny zakupu)⁵⁰.

Ostatecznie 27 grudnia 2002 r. polska komisja przetargowa uznała, że najkorzystniejszą ofertę przedstawiła strona amerykańska reprezentowana przez LMC. Jak poinformował ówczesny minister obrony narodowej RP Jerzy Szmajdziński, propozycja LMC uzyskała w przetargu ponad 90 punktów. Decyzja ta została podjęta po ostatecznych analizach prowadzonych przez komisję od 12 listopada tego samego roku⁵¹.

Umowę między LMC a polskim rządem podpisano 18 kwietnia 2003 r. Zakładała ona dostarczenie przez koncern 48 samolotów wielozadaniowych F-16 w wersjach C i D do końca 2008 r.⁵² LMC miał być rozliczany także z wdrażania projektów zawartych w *offsecie* w trzech etapach:

1. Realizacja świadczeń o wartości 3 mld USD (lata 2003–2006).
2. Wdrożenie projektów o wartości 2 mld USD (lata 2006–2009).
3. Wykonanie zobowiązań *offsetowych* o łącznej wartości ponad 1 mld USD (lata 2009–2013)⁵³.

⁴⁷ B. Bieszyński, *Zakup samolotów F-16...*, s. 1–2.

⁴⁸ Tamże, s. 1.

⁴⁹ Kwestie podobieństwa samolotów F-16 Block 52+, Mirage 2000-5 Mk 2 i SAAB JAS-39 Gripen podkreślali m.in. Bartosz Bieszyński i Barre R. Seguin. Por. tamże, s. 2; B. Seguin, *Why Did Poland...*, s. 12.

⁵⁰ B. Bieszyński, *Zakup samolotów F-16...*, s. 2.

⁵¹ Tamże.

⁵² *Lockheed Martin and Poland Sign Offset Agreement Valued at More Than \$6 Billion*, strona internetowa Lockheed Martin Corporation, [online] <http://news.lockheedmartin.com/2003-04-18-Lockheed-Martin-and-Poland-Sign-Offset-Agreement-Valued-at-More-Than-6-Billion?asPDF=1>, 25 III 2017.

⁵³ S. Kurinia, *Kompensowanie zakupu samolotów F-16 dla Sił Zbrojnych RP*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej” 2014, vol. 95, nr 2, s. 243.

Ostateczna wartość *offsetu*, 6,028 mld USD, została ustalona w grudniu 2006 r.⁵⁴ W maju 2015 r. Ministerstwo Gospodarki zatwierdziło *Protokół Stwierdzenia Wykonania Umowy Offsetowej*, co oznaczało formalne wywiązanie się LMC z zobowiązań *offsetowych* przyjętych w kwietniu 2003 r.⁵⁵

Pierwsze samoloty F-16 w wersji C zostały przekazane Polsce 8 listopada 2006 r. Następne dostawy odbywały się średnio raz na dwa-trzy miesiące. Ostatnia partia F-16 wylądowała w Polsce w bazie w Krzesinach 12 grudnia 2008 r. Tego dnia zakończyła się dostawa samolotów produkowanych przez LMC dla SP RP. Natomiast dostawy uzbrojenia lotniczego dla polskich F-16 trwały do 2011 r.⁵⁶

3. PLANY POZYSKANIA KOLEJNYCH SAMOLOTÓW WIELOZADANIOWYCH

Decyzja polskich władz z 2003 r. o pozyskaniu 48 samolotów F-16 nie mogła jednak okazać się końcem modernizacji lotnictwa bojowego SP RP. Posiadane wciąż przez SP RP samoloty MiG-29 i Su-22, których resursy techniczne kończą się odpowiednio w latach 2028–2030 i 2024, muszą zostać wymienione w najbliższym czasie, by potencjał bojowy polskiego lotnictwa został zachowany. Proces ten notuje jednak liczne opóźnienia, pomimo, że same prace analityczne związane z ewentualnym wyborem następców MiG-29 i Su-22 rozpoczęły się już w drugiej dekadzie XXI w.

Ówczesny minister obrony narodowej Tomasz Siemoniak 11 grudnia 2012 r. podpisał PMT na lata 2013–2022. Dokument ten, przyjmowany zazwyczaj na okres 10 lat, przedstawia planowane przez MON wydatki i priorytetowe programy modernizacyjne Sił Zbrojnych RP. Wśród najważniejszych wskazanych zakupów znalazły się m.in.: śmigłowce wsparcia bojowego, samoloty transportowe, symulatory i trenażery oraz samolot szkolno-treningowy⁵⁷. Choć w upublicznionej wersji PMT na lata 2013–2022 nie było zapisu o pozyskaniu nowych samolotów wielozadaniowych dla SP RP⁵⁸, w pierwszej połowie 2013 r. media poinformowały o planach nabycia przez Polskę kolejnej ich eskadry. Powołując się na słowa ówczesnego dowódcy SP RP gen. Lecha Majewskiego i ówczesnego wiceministra obrony narodowej Waldemara Skrzypczaka, czasopisma

⁵⁴ *Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o zmianie ustawy o niektórych umowach kompensacyjnych zawieranych w związku z umowami dostaw na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa*, Dz. U. 2006, nr 251, poz. 1845.

⁵⁵ S. Mull, *Ambassador Mull's Remarks at the Lockheed Martin F-16 Offset Program Reception*, strona internetowa Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych, 30 V 2015, [online] <https://photos.state.gov/libraries/poland/788/pdfs/Lockheed.pdf>, 29 III 2017.

⁵⁶ *Wszystkie Jastrzębie już w Polsce*, [online] <http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/arttykul/6269>, 29 III 2017.

⁵⁷ *Modernizacja techniczna Sił Zbrojnych 2013–2022*, [online] http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/stro-na/437/LG_282, 28 III 2017.

⁵⁸ PMT jest dokumentem niejawnym, jednak jego uproszczona forma jest upubliczniana przez MON. *Plan modernizacji technicznej Sił Zbrojnych w latach 2013–2022*, strona internetowa Ministerstwa Obrony Narodowej, 5 VIII 2014, [online] http://dgrsz.mon.gov.pl/y/pliki/rozne/2013/09/program_uzbrojenia_5_sierpnia.pdf, 28 III 2017.

branżowe donosiły o zapisaniu w PMT na lata 2013–2022 pozycji dotyczącej zakupu 16 samolotów wielozadaniowych F-16. Miałyby one zastąpić używane obecnie w 21. BLT w Świdwinie samoloty bombowo-szturmowe Su-22⁵⁹.

Powyższe plany uległy zmianie 6 lutego 2014 r., o czym 20 lutego poinformował ówczesny zastępca inspektora Sił Powietrznych z Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych gen. bryg. pil. Tomasz Drewniak. W czasie posiedzenia Parlamentarnego Zespołu ds. Wojska Polskiego potwierdził spekulacje dziennikarzy, że w PMT na lata 2013–2022 znalazł się zapis dotyczący pozyskania 16 samolotów wielozadaniowych F-16, które miałyby zastąpić samoloty Su-22. Niemniej jednak w przyjętej 6 lutego 2014 r. przez ministra obrony narodowej Tomasza Siemoniaka nowelizacji PMT pozycja ta została usunięta. Zamiast tego MON postanowiło zakupić 64 samoloty wielozadaniowe piątej generacji. Zakup tych maszyn SP RP planowały rozpocząć w 2021 r., a wszystkie egzemplarze miały zostać dostarczone do 2030 r. Łączna wartość ewentualnego kontraktu wyniosłaby ok. 10 mld PLN⁶⁰. Wystąpienie Drewniaka zostało skomentowane przez ministra Siemoniaka, który stwierdził, że podane przez generała informacje nie były precyzyjne. W ówczesnym PMT na lata 2013–2022 znalazł się zapis mówiący o pozyskaniu jedynie 4 samolotów wielozadaniowych piątej generacji do 2022 r. (czyli do końca okresu obowiązywania PMT)⁶¹. Natomiast pozostałych 60 samolotów ujęto, według Siemoniaka, w *Przeglądzie Potrzeb dla Zdolności Operacyjnych Sił Zbrojnych RP*⁶², dokumencie określającym potrzeby operacyjne Sił Zbrojnych RP w długoterminowej perspektywie i zakładającym wiele różnych dróg dalszego działania⁶³.

Pomimo, że pierwsze cztery samoloty wielozadaniowe piątej generacji miały zostać zakupione do końca 2022 r., kwestia ta nie została rozwinięta przez trwające do listopada 2015 r. rządy koalicji Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego. Jedynie w czerwcu 2015 r. przedstawiciele MON potwierdzili słowa Siemoniaka, że rzeczywiście istnieje potrzeba pozyskania samolotów wielozadaniowych piątej generacji i została ona zapisana w PMT na lata 2013–2022. MON oznajmiło jednocześnie, że prowadzone są prace nad ponowną aktualizacją samego dokumentu i mają się

⁵⁹ M. Gajzler, *Temat rzeka, czyli o następcach Su-22M4/UM3K raz jeszcze*, „Dziennik Zbrojny” 2013, 3 IV, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,3823,armie-swiata,wojsko-polskie,temat-rzeka-czyli-o-nastepcach-su-22m4um3k-raz-jeszcze>, 30 III 2017.

⁶⁰ *Przyszłość samolotów Su-22...*

⁶¹ M. Dura, *MON chce kupić do 2030 r. 64 samoloty wielozadaniowe V-tej generacji*, *Defence24*, 21 II 2014, [online] <http://www.defence24.pl/60149,mon-chce-kupic-do-2030-r-64-samoloty-wielozadaniowe-v-tej-generacji>, 30 III 2017.

⁶² T. Dmitruk, *Do 2030 roku MON planuje zakup 64 wielozadaniowych samolotów piątej generacji*, „Dziennik Zbrojny” 2014, 21 II, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,6362,aktualnosci-z-polski,do-2030-roku-mon-planuje-zakup-64-wielozadaniowych-samolotow-piatej-generacji>, 23 XI 2017.

⁶³ *Decyzja nr 25/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 lutego 2014 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Wytucznych do przeprowadzenia Przeglądu Potrzeb dla Zdolności Operacyjnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”*, Dz. Urz. Min. Obr. Nar. 2014, nr 25, poz. 44.

one zakończyć w 2015 r.⁶⁴ Oznaczało to, że ostateczny kształt nowego PMT określi rząd utworzony po wyborach parlamentarnych z 25 października 2015 r. Wybory zakończyły się zwycięstwem Prawa i Sprawiedliwości. W listopadzie 2015 r. utworzono rząd Beaty Szydło. Nowy gabinet postanowił zmienić obowiązujący PMT. W kwietniu 2016 r. ówczesny rzecznik prasowy MON Bartłomiej Misiewicz poinformował, że *wstępnie planuje się rozpocząć uruchomienie procedury umożliwiającej pozyskanie nowoczesnych wielozadaniowych samolotów bojowych już w obecnie trwającym okresie planistycznym tj. do 2022 roku*⁶⁵.

Pierwszych szczegółów dotyczących zmodyfikowanego PMT na lata 2017–2022 dostarczyła prezentacja płk. Stanisława Curyły z Inspektoratu Uzbrojenia (IU) w czasie Polsko-Amerykańskiego Forum Przemysłu Obronnego w Warszawie, które odbyło się 19 października 2016 r. Jak wynika z jego wystąpienia, w początkowym okresie planistycznym (lata 2017–2019) realizowane będą dwa programy: *Cyberobrona i narodowa kryptologia* oraz *Obrona terytorialna*. Przedstawiciel IU podkreślił, że ze względu na wcześniejsze niedoszacowanie PMT na lata 2013–2022 w obecnej wersji dokumentu musiano opóźnić pozyskanie niektórych maszyn, np. okrętu patrolowego Czapla i pojazdów dla jednostek dalekiego rozpoznania Żmija⁶⁶. Projekt nowego PMT na lata 2017–2022 został także przedstawiony przez szefa Zarządu Planowania Rzeczowego P8 Sztabu Generalnego Wojska Polskiego płk. Krzysztofa Zielskiego podczas Międzynarodowego Salonu Przemysłu Obronnego (MSPO) w dniu 7 września 2016 r. Zielski nakreślił pięć priorytetowych obszarów, w których dokonywane będą modernizacje; wśród nich znalazły się: obrona powietrzna, modernizacja Marynarki Wojennej RP, działania w cyberprzestrzeni i obrona terytorialna⁶⁷.

Choć PMT na lata 2017–2022 nie został ujawniony nawet w uproszczonej wersji (jak w przypadku edycji na lata 2013–2022), to jest pewne, że rząd zrezygnował z zakupu w tym okresie samolotów wielozadaniowych dla SP RP. Świadczy o tym wypowiedź Zielskiego w czasie prezentacji na MSPO. Zapytany przez dziennikarzy, czy w PMT znalazł się zapis mówiący o pozyskaniu nowych maszyn dla SP RP, pułkownik odpowiedział, że nie są one *rozważane*⁶⁸. Brak takiego zapisu w PMT oznacza, że – o ile sam dokument nie ulegnie dalszym modyfikacjom – pozyskanie samolotów wielozadaniowych dla SP RP rozpocznie się po 2022 r. Należy jednak podkreślić, że cały czas

⁶⁴ M. Dura, *MON analizuje plany zakupu myśliwców V generacji*, 20 VI 2015, [online] <http://www.defence24.pl/234017,mon-analizuje-plan-y-zakupu-mysliwcow-v-generacji>, 31 III 2017.

⁶⁵ J. Sabak, *Wybór następcy MiG-29 i Su-22 ruszy do 2022 roku*, *Defence24*, 6 IV 2016, [online] <http://www.defence24.pl/341841,wybor-nastepcy-mig-29-i-su-22-ruszy-do-2022-roku>, 30 III 2017.

⁶⁶ *Harmonogram nowego Planu Modernizacji Technicznej*, „Dziennik Zbrojny” 2016, 19 X, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,10312,aktualnosci-z-polski,harmonogram-nowego-planu-modernizacji-technicznej>, 30 III 2017.

⁶⁷ T. Dmitruk, *Projekt nowego Planu Modernizacji Technicznej*, „Dziennik Zbrojny” 2016, 12 IX, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,10262,armie-swiata,wojsko-polskie,projekt-nowego-planu-modernizacji-technicznej>, 31 III 2017.

⁶⁸ Tamże.

w MON przeprowadzane są analizy w kwestii pozyskania następców samolotów Su-22 i MiG-29⁶⁹.

4. ROLA STANÓW ZJEDNOCZONYCH W PROCESIE MODERNIZACJI POLSKIEGO LOTNICTWA BOJOWEGO

Polska do tej pory pozyskała od amerykańskiego koncernu LMC 48 samolotów wielozadaniowych F-16 Block 52+. Niemniej jednak wypowiedzi przedstawicieli polskich władz po 2012 r. związane z ewentualnym nabyciem kolejnych egzemplarzy tego typu maszyn dla SP RP sugerują, że w następnym przetargu ponownie istotną rolę odgrywać będzie amerykański koncern, a pośredni wpływ na sam proces będą mieli także amerykańscy politycy. Z tego powodu konieczna staje się analiza procesu modernizacji lotnictwa bojowego SP RP z perspektywy Stanów Zjednoczonych.

Kontrakt stulecia, jak nazwał umowę o zakupie przez Polskę 48 samolotów wielozadaniowych F-16 od LMC ówczesny ambasador Stanów Zjednoczonych w RP Christopher R. Hill⁷⁰, był prezentacją technik i metod wykorzystywanych przez Stany Zjednoczone w celu zawarcia umów zbrojeniowych z państwami sojuszniczymi. Decyzja o wyborze oferty amerykańskiej została przez niektórych komentatorów odczytana jako podyktowana przesłankami politycznymi, nie *solidarnością europejską*⁷¹. Niemniej zbyt dużym uproszczeniem byłoby sprowadzanie pozyskania dla SP RP nowych samolotów wielozadaniowych wyłącznie do kwestii politycznych.

Strona amerykańska jeszcze w trakcie negocjacji w 2002 r., by podnieść swoje szanse na zwycięstwo w przetargu, zwiększyła ilość proponowanego uzbrojenia lotniczego do samolotów F-16 i liczbę maszyn. W czerwcu 2001 r. Kongres Stanów Zjednoczonych został poinformowany, że LMC oferuje Polsce 44 samoloty F-16 C/D Block 52+ i komplet uzbrojenia lotniczego, w tym m.in. pociski raketowe powietrze-powietrze AIM-9 Sidewinder oraz pociski raketowe powietrze-ziemia Maverick. Natomiast w lipcu 2002 r. władzom w Warszawie zaoferowano dodatkowe 4 samoloty F-16 w wersji C oraz dodatkowe uzbrojenie, obejmujące m.in. ulepszone pociski raketowe powietrze-powietrze AIM-9X Sidewinder oraz bomby kierowane systemem GPS⁷².

⁶⁹ Za przykład może posłużyć wypowiedź wiceministra obrony narodowej Bartosza Kownackiego, który w rozmowie z „Dziennikiem Gazetą Prawną” powiedział: *Pewne jest, że potrzebujemy nowych samolotów bojowych. Kupowanie F-35 na tym etapie, gdzie nie ma już takich możliwości współpracy przemysłowej jak np. pięć lat temu, nie jest uzasadnione ekonomicznie. Na coś będziemy musieli się jednak zdecydować.* M. Miłoś, *F-16 z drugiej ręki dla Polski. MON planuje zakup 96 myśliwców z odzysku*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2017, 10 I, [online] <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1009284,mon-zakup-nowych-mysliwcow-f-16-dla-polskiej-armii.html>, 30 III 2017.

⁷⁰ J. Tagliabue, *International Business; Lockheed Wins Huge Sale to Poland With Complex Deal*, „New York Times” 2003, 19 IV, [online] <http://www.nytimes.com/2003/04/19/business/international-business-lockheed-wins-huge-sale-to-poland-with-complex-deal.html>, 30 III 2017.

⁷¹ B. Seguin, *Why Did Poland...*, s. 26.

⁷² Tamże, s. 13–14.

Propozycja przedstawiona przez stronę amerykańską w przetargu na dostawę nowych samolotów wielozadaniowych dla SP RP stała się jeszcze bardziej atrakcyjna z powodu zaoferowanego Polsce kredytu. Faktycznie bowiem to Stany Zjednoczone w 2003 r. zapłaciły LMC za 48 samolotów F-16 C/D Block 52+ wraz z uzbrojeniem lotniczym i niezbędnym szkoleniem dla polskich pilotów; stało się tak dzięki udzielonemu Polsce kredytowi w wysokości 3,8 mld USD na pokrycie zamówienia. Dopiero od 2010 r. polskie władze zaczęły spłacać udzielony kredyt, który wraz z odsetkami i obsługą długu wyniesie ok. 4,8 mld USD. Termin spłaty został wyznaczony na 2025 r.⁷³ Dodatkowym atutem strony amerykańskiej była zaproponowana Polsce wysokość *offsetu*. Jak stwierdził Mac Stevenson, wiceprezydent w LMC ds. rozwoju biznesowego, *wartość zaproponowanego przez LMC Polsce offsetu była większa niż w przypadku jakiegokolwiek wcześniejszej umowy zawartej przez koncern*⁷⁴. Oprócz przesłanek finansowych (wysokość *offsetu* i udzielenie kredytu) i dotyczących wyposażenia samolotu (m.in. zwiększenie ilości uzbrojenia proponowanych przez LMC samolotów F-16), należy także przeanalizować rolę czynników politycznych, które mogły mieć wpływ na decyzję podjętą przez polskie władze w grudniu 2002 r.

Polskę w 2002 r. odwiedzili liczni amerykańscy urzędnicy i wojskowi, których celem było przekonanie władz do zakupu samolotów F-16. Już w styczniu 2002 r. do Warszawy przyleciał gen. Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych (United States Air Force, USAF) Tome H. Walters Jr., ówczesny dyrektor Agencji ds. Współpracy Obronnej (Defense Security Cooperation Agency). Jak stwierdził, już wtedy poinformował polskie władze, by *te nie gasiły światła, gdyż zbliża się niekończąca się kolejka gości z Waszyngtonu* w sprawie pozyskania przez Polskę samolotów wielozadaniowych. Tego samego roku Polskę odwiedzili przedstawiciele amerykańskiego Departamentu Stanu, Departamentu Handlu i Departamentu Obrony⁷⁵.

Z drugiej strony polscy politycy prowadzili bezpośrednie rozmowy w USA. W styczniu 2002 r. z wizytą do Waszyngtonu udał się ówczesny premier Leszek Miller. Podczas kilkudniowej podróży spotkał się m.in. z ówczesnym sekretarzem obrony Stanów Zjednoczonych Donaldem Rumsfeldem i ówczesnym prezydentem Stanów Zjednoczonych George'em W. Bushem. Jak powiedział po spotkaniu rzecznik premiera Millera Tadeusz Iwiński, rozmowy dotyczyły m.in. procesu zakupu przez Polskę samolotów wielozadaniowych. Podczas tych spotkań premier podkreślał, że Polska wybierze amerykańską ofertę tylko wtedy, gdy ta będzie najkorzystniejsza nie tylko w kwestii oferowanych samolotów, lecz także w kontekście *offsetu* i przyszłej współpracy gospodarczej⁷⁶. Drugie istotne spotkanie odbyło się w lipcu 2002 r., gdy do Waszyngtonu poleciał ówczesny prezydent RP Aleksander Kwaśniewski na zaproszenie prezydenta

⁷³ B. Bieszyński, *Zakup samolotów F-16...*, s. 2.

⁷⁴ B. Seguin, *Why Did Poland...*, s. 22.

⁷⁵ R. Whittle, *U.S. Helps Lockheed Martin Market Fighter Plane to Poland*, „Dallas Morning News” 2002, 8 X.

⁷⁶ M. Głogowski, *Leszek Miller u Busha*, „Przeгляд” 2002, 14 I, [online] <https://www.tygodnikprzeгляд.pl/leszek-miller-u-busha/>, 22 XI 2017.

Busha⁷⁷. Jak podkreślali komentatorzy, była to jedna z zaledwie dwóch sytuacji w dotychczasowej kadencji prezydenta Busha, kiedy zaprosił on na oficjalny obiad prezydenta innego państwa⁷⁸. Spotkanie zakończyło się deklaracją o rozwijaniu wzajemnych relacji wojskowych. Wśród kwestii, które miały zostać poddane bilateralnym uzgodnieniom, znalazła się współpraca w zakresie modernizacji polskich sił zbrojnych⁷⁹.

Ponadto amerykańscy politycy istotnie wspierali przedstawicieli LMC w toczących się negocjacjach z Polską. W październiku 2002 r. George Standridge, ówczesny dyrektor LMC odpowiedzialny za kampanię sprzedażową w Polsce, w rozmowie z „Dallas Morning News” przyznał: *Uważam, że otrzymujemy na niespotykanym poziomie wsparcie ze strony rządu Stanów Zjednoczonych w kwestii sprzedaży tych F-1680. W podobnym tonie wypowiadał się także ambasador Hill, który stwierdził: Ambasada Stanów Zjednoczonych [w Polsce] jest bardzo mocno zaangażowana w pomoc LMC w reklamowaniu tego samolotu*⁸¹. O zaangażowaniu amerykańskiego rządu w pomoc LMC w celu uzyskania kontraktu w Polsce świadczy także działanie wieńczące całą kampanię sprzedażową. W styczniu 2003 r., po podpisaniu kontraktu, amerykańskie władze ufundowały premierowi Millerowi prywatny lot samolotem F-16 (specjalnie do tego celu sprowadzonym z włoskiej bazy lotniczej w Aviano) z pilotem oraz drugim samolotem, który wykonywał akrobacje lotnicze. Wydarzenie zostało sfinansowane z amerykańskiego budżetu i, jak stwierdził ówczesny rzecznik Departamentu Obrony Jose Ibarra, *jeśli rząd Stanów Zjednoczonych postrzeża to jako nasz narodowy interes, to płacimy [podatnicy] za to*⁸².

Niewątpliwie wpływ na tak duże zaangażowanie amerykańskich polityków w kontrakt LMC w Polsce miały rozstrzygnięcia dotyczące pozyskania nowych samolotów wielozadaniowych w Republice Czeskiej i na Węgrzech. W maju 2002 r. Czesi zdecydowali o wyborze szwedzkich JAS-39 Gripen⁸³ (formalnie podpisując umowę

⁷⁷ *Oficjalna wizyta Prezydenta RP w USA – dzień pierwszy – Oficjalny obiad w Białym Domu*, 17 VII 2002, [online] <http://www.prezydent.pl/aleksandra-kwasniewskiego/aktualnosci/rok-2002/art,156,504,oficjalna-wizyta-prezydenta-rp-w-usa-dzien-pierwszy-oficjalny-obiad-w-bialym-domu.html>, 30 III 2017.

⁷⁸ L. Wayne, *Polish Pride, American Profits*, „New York Times” 2003, 12 I, [online] <http://www.nytimes.com/2003/01/12/business/polish-pride-american-profits.html>, 30 III 2017.

⁷⁹ *U.S. – Poland Military Cooperation Initiative*, [online] <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/fs/11902.htm>, 22 XI 2017.

⁸⁰ R. Whittle, *U.S. Helps Lockheed Martin...*

⁸¹ Tamże.

⁸² C. M. Sennott, *Arms Deals Criticized As Corporate US Welfare*, „The Boston Globe” 2003, 14 I, [online] <http://rense.com/general33/wewrm.htm>, 23 XI 2017.

⁸³ *Gripen offset team deliver manufacturing orders to three Czech companies*, 15 V 2002, [online] <http://saabgroup.com/Media/news-press/news/2002-05/Gripen-offset-team-deliver-manufacturing-orders-to-three-Czech-companies/>, 23 XI 2017.

w 2004 r.⁸⁴), podobnie uczynili Węgrzy w 2001 r.⁸⁵ Oznaczało to, że w drugiej połowie 2002 r. z trzech nowych członków NATO, którzy dołączyli do organizacji w 1999 r., jedynie Polska nie była zdecydowana co do przyszłego samolotu wielozadaniowego. Z jednej strony wybór samolotu oferowanego przez LMC pokazał, że europejskie koncerny zbrojeniowe nie dominują na – wciąż się wówczas powiększającym – rynku regionalnym⁸⁶ (szwedzki koncern Saab startował również w polskim przetargu). Z drugiej strony Polska była także pierwszym postkomunistycznym państwem, które zdecydowało się na amerykańskie uzbrojenie mające zastąpić posowieckie maszyny, co nadawało podpisanemu kontraktowi także symboliczny charakter⁸⁷.

Warte odnotowania jest także znaczenie relacji amerykańsko-polskich dla ówczesnych polskich elit politycznych. Rosnące napięcie między Stanami Zjednoczonymi a niektórymi państwami europejskimi (głównie Niemcami i Francją), związane z tzw. wojną z terroryzmem, powodowało konieczność poszukiwania innych sojuszników⁸⁸. Wsparciem dla Amerykanów okazała się właśnie Polska, która zgodziła się uczestniczyć od 2003 r. w wojnie w Iraku⁸⁹. Jak podkreślał ówczesny ambasador RP w Stanach Zjednoczonych Przemysław Grudziński, *w tych międzynarodowych okolicznościach, Polska wyrosła na znakomitego sojusznika Stanów Zjednoczonych*⁹⁰. Owe strategiczne partnerstwo było podkreślane także przez Busha i Kwaśniewskiego, m.in. podczas ich spotkania w lipcu 2002 r., kiedy to obaj prezydenci akcentowali wspólne postrzeganie problemu terroryzmu i konieczność jego zwalczania⁹¹. Wybór samolotów F-16 od amerykańskiego LMC przyczynił się do zacieśnienia relacji bilateralnych, jednak

⁸⁴ *The Czech Republic operates the Gripen for 10 years*, 27 V 2015, [online] <https://saab.com/pt/region/saab-czech-republic/about-saab/news-and-press-releases/filtered-news-feed/the-czech-republic-operates-the-gripen-for-10-years/>, 23 XI 2017.

⁸⁵ *Hungary marks first 10 years of Gripen operations*, 7 III 2016, [online] <https://saab.com/air/gripen-fighter-system/gripen/gripen/newsandpress/gripen-updates/gripen-news-feed/hungary-marks-first-10-years-of-gripen-operations/>, 23 XI 2017.

⁸⁶ R. Whittle, *U.S. Helps Lockheed Martin...*

⁸⁷ Kolejnym po Polsce państwem byłoby bloku wschodniego, które zakupiło amerykańskie samoloty F-16, była Rumunia. W 2013 r. władze w Bukareszcie zdecydowały się pozyskać 12 używanych samolotów F-16 od Portugalii, na co zgodę musiały wyrazić także Stany Zjednoczone. R. Tudor, *Romania looks to buy 20 more F-16s*, *Jane's* 360, 14 III 2017, [online] <http://www.janes.com/article/68702/romania-looks-to-buy-20-more-f-16s>, 23 XI 2017.

⁸⁸ P. Crawford, T. Young, *Hands Across The Atlantic?*, „International Business & Economics Research Journal” 2004, vol. 2, no. 12, s. 89, 94.

⁸⁹ B. Górka-Winter, *Interwencja w Iraku – kolejna faza „wojny z terroryzmem”*, „Biuletyn” Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, nr 16 (120), 20 III 2003, [online] <https://www.pism.pl/index/?id=84f7e69969dea92a925508f7c1f9579a>, 31 III 2017.

⁹⁰ L. Wayne, *Polish Pride...*

⁹¹ Znamiennym przykładem postrzegania Amerykanów jako lidera w zwalczaniu terroryzmu jest wypowiedź prezydenta Kwaśniewskiego, w której stwierdził: *Jesteśmy pewni, że pod przewodnictwem Stanów Zjednoczonych możemy wyeliminować to konkretne zagrożenie ze współczesnego świata. President Bush, President Kwasniewski Hold Joint Press Conference*, 17 VII 2002, [online] <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/07/20020717-3.html>, 23 XI 2017.

przedstawiciele polskiego rządu w tamtym okresie podkreślali, że decyzja ta nie była podyktowana przesłankami politycznymi. Potwierdził to ówczesny minister spraw zagranicznych Włodzimierz Cimoszewicz, który w odpowiedzi na zarzuty o politycznej motywacji dotyczącej wyboru nowych samolotów wielozadaniowych stwierdził, że *decyzja o wsparciu inwazji na Irak była głównie oparta na naszym rozumieniu prawdziwego znaczenia sojuszu i solidarności*⁹².

Inaczej rola Stanów Zjednoczonych w procesie modernizacji lotnictwa bojowego SP RP wygląda obecnie. W aktualnej fazie, przed rozpisaniem przetargu na dostarczenie nowych samolotów bojowych SP RP, które zastąpią używane teraz w polskich siłach zbrojnych samoloty bojowe MiG-29 i Su-22, daje się zauważyć głównie działania koncernu LMC zmierzające do wzmocnienia pozycji negocjacyjnej. Aktywność m.in. poszczególnych przedstawicieli Kongresu lub samego prezydenta Stanów Zjednoczonych w kwestii dalszej modernizacji SP RP pozostaje znikoma, aczkolwiek nie oznacza to, że w miarę upływu czasu, gdy polskie władze będą precyzowały szczegóły przetargu i wymagania stawiane nowemu samolotowi wielozadaniowemu, nie będzie ona rosła.

Wystąpienie Drewniaka w lutym 2014 r., kiedy stwierdził, że w PMT na lata 2013–2022 pojawił się zapis mówiący o pozyskaniu samolotów wielozadaniowych piątej generacji, spowodowało, że koncern LMC postanowił skłonić Polskę do dalszych zakupów dla SP RP. Należy podkreślić, że Stany Zjednoczone obecnie są w posiadaniu dwóch modeli samolotu wielozadaniowego piątej generacji: F-22 Raptor, którego produkcja została już zaprzestana⁹³, i F-35 Lightning II, który wstępną gotowość operacyjną (*Initial Operational Capability*) osiągnął w 2015 r. Oba samoloty produkowane są przez LMC.

Wcześniej, bo w 2013 r., LMC postanowiło zgłosić swój udział w przetargu na dostarczenie SP RP Zintegrowanego Systemu Szkolenia Zaawansowanego (*Advanced Jet Trainer*, AJT). Jak podkreślał Al Potter, przedstawiciel LMC, symulator T-50 może służyć szkoleniu pilotów polskich samolotów F-16, a w przyszłości mógłby być wykorzystywany do przeprowadzania szkoleń dla pilotów samolotów F-35⁹⁴. Ostatecznie jednak w przetargu zwyciężyła firma Alenia Aermacchi, która dostarczy Polsce samoloty szkolno-treningowe M-346⁹⁵. Istotny jest jednak fakt, że przedstawiciele LMC wyraźnie akcentowali perspektywiczne zastosowanie proponowanego AJT, który miał w przyszłości służyć szkoleniu pilotów do latania na maszynach nowszej, piątej generacji. Ponadto LMC podjął działania w celu zaznajomienia polskich elit politycznych i społeczeństwa z samolotem wielozadaniowym piątej generacji F-35. Premierowy pokaz symulatora F-35 w Europie odbył się pod koniec sierpnia 2015 r. w Warszawie,

⁹² B. Seguin, *Why Did Poland...*, s. 28.

⁹³ J. Gertler, *Air Force F-22 Fighter Program*, Congressional Research Service, „Report for Congress” 2013, 11 VII, s. 1–2, [online] <https://fas.org/sgp/crs/weapons/RL31673.pdf>, 31 III 2017.

⁹⁴ *Lockheed Martin UK Bids For Polish Air Force Aircrew Training Requirement*, 17 VI 2013, [online] <http://www.lockheedmartin.com/us/news/press-releases/2013/june/0617hq-polish-aircrew-training.html>, 31 III 2017.

⁹⁵ *AJT – złożenie ofert*, 20 XI 2013, [online] <https://web.archive.org/web/20131123083322/http://mon.gov.pl/aktualnosci/artukul/najnowsze/2013-11-20-ajt-zlozenie-ofert/>, 31 III 2017.

w czasie dostępnego dla mediów spotkania z przedstawicielem LMC⁹⁶. We wrześniu tego samego roku symulator został zaprezentowany również na MSPO 2015 w Kielcach. W czasie tego wydarzenia dyrektor ds. międzynarodowego rozwoju biznesowego programu F-35 w LMC Steve Over podkreślał, że maszyna ma zostać zaprezentowana także przedstawicielom polskich władz⁹⁷.

O ile w przypadku przetargu na 48 samolotów wielozadaniowych F-16 w latach 2002–2003 dało się zauważyć bezpośrednie działania amerykańskiej administracji i Kongresu w celu skłonienia Polski do wyboru propozycji LMC (m.in. poprzez udzielenie kredytu na zakup maszyn i liczne dwustronne spotkania polskich i amerykańskich polityków), o tyle obecnie działania te nie są prowadzone w ogóle lub nie są upubliczniane. Niemniej jednak istotna wydaje się zgoda Kongresu Stanów Zjednoczonych na sprzedaż Polsce pocisków AGM-158A JASSM (*Joint Air-to-Surface Standoff Missile*) i AGM-158B JASSM ER (*Extended Range*). Kontrakt na pierwsze został podpisany 11 grudnia 2014 r.⁹⁸, natomiast na drugie – 20 grudnia 2016 r.⁹⁹ Oba produkowane przez LMC pociski są kompatybilne zarówno z posiadanymi przez Polskę samolotami wielozadaniowymi F-16, jak i z nowszymi samolotami F-35 Lightning II¹⁰⁰. Co więcej, Polska jest obecnie jedynym państwem (poza samymi Stanami Zjednoczonymi), które będzie obsługiwać pociski JASSM w wersji ER, czyli o zwiększonym zasięgu rażenia (ok. 970 km, w porównaniu z 370 km w wersji zwykłej)¹⁰¹. Zgoda na sprzedaż najpierw pocisków AGM-158A, a dwa lata później AGM-158B może zostać odczytana jako oznaka zaufania władz USA do Polski, która tym sposobem stała się posiadaczem nowoczesnego uzbrojenia dla posiadanych samolotów. Można przypuszczać, że gdy polskie władze ogłoszą przetarg na dostawę kolejnych samolotów wielozadaniowych dla SP RP, władze Stanów Zjednoczonych wykorzystają w trakcie negocjacji argument, że zakup samolotów F-35 lub kolejnych F-16 od koncernu LMC powinien być „jedynym słusznym” rozwiązaniem, biorąc pod uwagę posiadane już przez Polskę pociski JASSM w obu wersjach.

⁹⁶ J. Sabak, *MSPO 2015: Symulator F-35 po raz pierwszy w Polsce*, Defence24, 27 VIII 2015, [online] <http://www.defence24.pl/248935,symulator-f-35-po-raz-pierwszy-w-polsce>, 31 III 2017.

⁹⁷ *Oblicza współczesnej armii na targach zbrojeniowych*, TVP3 Kielce, 5 IX 2015, [online] <http://kielce.tvp.pl/21515619/oblicza-wspolczesnej-armii-na-targach-zbrojeniowych>, 30 III 2017.

⁹⁸ D. Jarosławska, *Umowa na uzbrojenie do F-16*, strona internetowa Ministerstwa Obrony Narodowej, 11 XII 2014, [online] <https://web.archive.org/web/20150206221132/http://mon.gov.pl/aktualnosci/artykul/najnowsze/2014-12-10-umowa-na-uzbrojenie-do-f-16--/>, 31 III 2017.

⁹⁹ *Najnowsze JASSM-y dla polskich F-16*, 20 XII 2016, [online] <http://www.mon.gov.pl/aktualnosci/artykul/najnowsze/najnowsze-jassm-y-dla-polskich-f-16-12016-12-20>, 31 III 2017.

¹⁰⁰ *JASSM*, [online] <http://www.lockheedmartin.com/us/products/jassm.html>, 31 III 2017.

¹⁰¹ *Poland – JASSM-ER with Support*, Defense Security Cooperation Agency, „News Release” 2016, 28 XI, [online] http://www.dscs.mil/sites/default/files/mas/poland_16-72.pdf, 30 III 2017.

5. IMPLIKACJE DLA POLSKI I STANÓW ZJEDNOCZONYCH

Aktywne uczestnictwo przedstawicieli amerykańskich władz i koncernu LMC w procesie modernizacji lotnictwa bojowego SP RP przynosi istotne implikacje dla Polski i pozycji Stanów Zjednoczonych w regionie. Po pierwsze, pozyskanie przez Polskę 48 samolotów F-16 w latach 2006–2008 znacząco podniosło możliwości bojowe SP RP. Samoloty te, nawet prawie 10 lat po zakupie, nadal są nowoczesne w porównaniu z lotnictwem bojowym innych państw NATO¹⁰². Porównując je natomiast z pozostałymi posiadanymi przez SP RP samolotami bojowymi (MiG-29 i Su-22), można zauważyć różnice w możliwościach bojowych i poziomie wyszkolenia samych pilotów – na korzyść samolotów wielozadaniowych F-16. Obecnie za nowoczesne można więc uznać jedynie samoloty pozyskane przez Polskę od koncernu LMC w latach 2006–2008¹⁰³. Po drugie, pozyskanie samolotów F-16 przez Polskę i związana z tym modernizacja baz lotniczych w Krzesinach i Łasku, w których aktualnie stacjonują owe maszyny, umożliwiły Polsce przyjmowanie samolotów tego samego typu w ramach rotacji pododdziału lotniczego USAF (Aviation Detachment, AvDet), którego celem są m.in. wspólne manewry USAF z SP RP¹⁰⁴. Przylatujący do Polski na okres około dwóch tygodni amerykańscy piloci z maszynami F-16 uczestniczą w szeregu ćwiczeń taktycznych z polskimi pilotami. Każda rotacja pozwala polskim pilotom podnieść swoje umiejętności, m.in. poprzez wymianę doświadczeń. Niemniej jednak niektórzy komentatorzy podkreślają, że wcześniejszy zakup przez Polskę 48 samolotów F-16 i dalsze plany pozyskania np. samolotów piątej generacji F-35 tego samego producenta uzależnia Warszawę od jednego koncernu. Obecnie Polska posiada 97 samolotów bojowych, a połowę z nich stanowią amerykańskiej produkcji samoloty F-16. Dalsze zakupy od LMC mogą skutkować tym, że będzie to jedyny producent dostarczający SP RP samoloty bojowe (biorąc pod uwagę konieczność wymiany wszystkich MiG-29 i Su-22 w SP RP w ciągu najbliższej dekady)¹⁰⁵.

¹⁰² Dla porównania: F-16 w wersjach AM i BM posiadają Belgia, Dania i Holandia, samoloty Eurofighter Typhoon są na wyposażeniu Niemiec, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii; Wielka Brytania ponadto formuje jedną eskadrę złożoną z F-35 Lightning II w wersji B. Zob. *The Military Balance 2017...*, s. 94, 103, 105, 111, 118, 140, 173.

¹⁰³ R. Ciastoń i in., *Przyszłość Sił Powietrznych...*, s. 57.

¹⁰⁴ 13 czerwca 2011 r. w wyniku podpisania między Departamentem Obrony USA a Ministerstwem Obrony Narodowej memorandum o porozumieniu w sprawie Aviation Detachment i towarzyszących mu rotacji uruchomiono rotacje pododdziału lotniczego USAF w Polsce. Statystycznie co kwartał do baz lotnictwa taktycznego w Łasku i Krzesinach lub bazy lotnictwa transportowego w Powidzu przylatują F-16 lub samoloty transportowe C-130 oraz towarzyszący im amerykańscy żołnierze i pracownicy cywilni sił zbrojnych. Pierwsza rotacja nastąpiła w dniach 22 lutego – 9 marca 2013 r. *Memorandum of Understanding Between the Department of Defense of the United States of America and the Minister of National Defense of the Republic of Poland on Cooperation of the Air Force of the United States of America and the Republic of Poland, on the Territory of the Republic of Poland*, strona internetowa Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych, 13 VI 2011, [online] <https://photos.state.gov/libraries/poland/788/pdfs/AvDet.pdf>, 30 III 2017.

¹⁰⁵ M. Kucharczyk, *Modernizacja Sił Zbrojnych RP. Część 4 – Siły Powietrzne*, Ośrodek Analiz Strategicznych, 20 I 2017, [online] <https://oaspl.org/2017/01/20/modernizacja-sil-zbrojnych-rp-czesc-sily-powietrzne/>, 31 III 2017.

Z perspektywy Stanów Zjednoczonych zgoda na sprzedaż Polsce samolotów F-16 w pierwszej dekadzie XXI w. i dalsza współpraca w tej kwestii pozwoliły na stworzenie swego rodzaju „wysuniętego przyczółku” w Europie Środkowo-Wschodniej. Rotacje AvDet umożliwiają USAF pogłębianie relacji z sojusznikami przyjętymi do NATO pod koniec XX w., a zwłaszcza z Polską. Należy podkreślić, że AvDet są jedynymi tego rodzaju manewrami przeprowadzanymi od długiego czasu regularnie w tej części Europy¹⁰⁶. Ponadto przygotowanie polskich baz do przyjęcia samolotów F-16 przeznaczonych dla SP RP umożliwiło także przylot amerykańskich F-16, dzięki czemu piloci USAF mogą szkolić się na nowym terenie, znajdującym się na tzw. wschodniej flance Sojuszu Północnoatlantyckiego¹⁰⁷.

Należy także podkreślić wzmogoną obecność amerykańskiego koncernu LMC w Polsce. Jak stwierdził Robert Orzyłowski, szef biura LMC Polska w Warszawie, LMC od początku XXI w. *uzbroił armię w wielozadaniowe bojowe samoloty F16, za-inwestował w śmigłowcowy Mielec, dostarcza kierowane pociski JASSM, w zakładach Pratt&Whitney w Rzeszowie powstają najważniejsze komponenty do napędów maszyn F-35, w Krośnie zamawiane są elementy samolotowych podwozi*¹⁰⁸. Pozyskanie przez Polskę samolotów F-16 umożliwiło koncernowi LMC także dostarczenie specjalnie przygotowanego uzbrojenia lotniczego do tych maszyn. Za przykład może posłużyć wspomniane już podpisanie umów na dostarczenie SP RP 40 pocisków AGM-158A JASSM109 i 70 pocisków AGM-158B JASSM ER110.

PODSUMOWANIE

Podpisanie w 2003 r. umowy na zakup samolotów F-16 było pierwszym i znaczącym krokiem na drodze do posiadania w ramach SP RP nowoczesnych maszyn bojowych, skutecznie wypełniających zobowiązania wynikające zarówno z konieczności obrony terytorium RP, jak i z przynależności do NATO. Niemniej jednak aby utrzymać zbliżony do aktualnego potencjał lotnictwa bojowego SP RP w najbliższej dekadzie, polskie władze będą musiały zakupić kolejne nowe (lub używane, ale efektywniejsze od obecnie posiadanych MiG-29 i Su-22) samoloty bojowe. Jak wynika z przyjętego w 2016 r. PMT na lata 2017–2022, proces ten rozpocznie się nie wcześniej niż w 2022 r. Może

¹⁰⁶ E. Babis, *Support Personnel, F-16s Enhance Partnership with Poland*, 9 VI 2016, [online] <http://www.af.mil/News/ArticleDisplay/tabid/223/Article/795336/support-personnel-f-16s-enhance-partnership-with-poland.aspx>, 31 III 2017.

¹⁰⁷ *Department of Defense Press Briefing with Secretary Hagel and Minister Siemoniak in the Pentagon Briefing Room*, 17 IV 2014, [online] <http://archive.defense.gov/Transcripts/Transcript.aspx?TranscriptID=5414>, 31 III 2017.

¹⁰⁸ Z. Lentowicz, *Lockheed Martin. Zbrojeniowy gigant z USA zbroi Polskę*, „Rzeczpospolita” 2016, 4 IX, [online] <http://www.rp.pl/Przemysl-Obronny/309039994-Lockheed-Martin-Zbrojeniowy-gigant-z-USA-zbroi-Polske.html#ap-2>, 31 III 2017.

¹⁰⁹ D. Jarosławska, *Umowa na uzbrojenie...*

¹¹⁰ *Najnowsze JASSM-y...*

to skutkować koniecznością dalszych modernizacji już przestarzałych Su-22 i MiG-29 w celu zachowania ich zdolności operacyjnej.

W modernizacji polskiego lotnictwa bojowego istotną rolę odgrywają Stany Zjednoczone i koncern LMC. Ich wpływ był szczególnie widoczny na początku XXI w., kiedy polskie władze przygotowywały się do rozpisania przetargu na zakup nowych samolotów wielozadaniowych i pewne było, że Polska musi pozyskać nowe maszyny. Władze Stanów Zjednoczonych wykorzystywały różne metody wpływu, m.in.: udzielenie kredytu, zwiększenie ilości proponowanego uzbrojenia lotniczego, organizowanie bilateralnych spotkań politycznych na najwyższych szczeblach i bardzo aktywne wspieranie koncernu LMC w negocjacjach z Polakami. Nie bez znaczenia pozostawało także strategiczne partnerstwo, jakie łączyło w tamtym okresie oba państwa. Polska wykorzystywała rosnące podziały w Europie dotyczące wojny w Iraku, wspierając Stany Zjednoczone i zacieśniając w ten sposób bilateralne relacje. Obie te kwestie wpłynęły na ostateczną decyzję władz w Warszawie o wyborze oferty amerykańskiej. Obecnie nie notuje się bezpośrednich działań amerykańskiej administracji i przedstawicieli elit politycznych, których celem byłoby skłonienie Polski do dalszych zakupów F-16 lub F-35. Niemniej jednak można przypuszczać, że w miarę upływu czasu, po ogłoszeniu przez polskie władze przetargu na dostawę samolotów wielozadaniowych, Stany Zjednoczone ponownie wykażą się aktywnością.

BIBLIOGRAFIA

I. Materiały drukowane:

Literatura źródłowa:

– akty prawne:

Decyzja nr 129/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 25 kwietnia 2016 r. w sprawie włączenia systemu DUNAJ do Zintegrowanego Systemu Obrony Powietrznej i Przeciwrakietowej NATO (NATINAMDS), Dz. Urz. Min. Obr. Nar. 2016, nr 129, poz. 79.

Decyzja nr 25/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7 lutego 2014 r. w sprawie wprowadzenia do użytku „Wytycznych do przeprowadzenia Przeglądu Potrzeb dla Zdolności Operacyjnych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej”, Dz. Urz. Min. Obr. Nar. 2014, nr 25, poz. 44.

Uchwała nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022”, M.P. 2013, poz. 377.

Ustawa z dnia 20 marca 2002 r. o zmianie ustawy o ustanowieniu programu wieloletniego „Wyposażenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w samoloty wielozadaniowe” i zapewnieniu warunków jego realizacji oraz ustawy o niektórych umowach kompensacyjnych zawieranych w związku z umowami dostaw na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa, Dz. U. 2002, nr 37, poz. 332.

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1967, nr 44, poz. 220.

Ustawa z dnia 22 czerwca 2001 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Wypożyczenie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w samoloty wielozadaniowe” i zapewnieniu warunków jego realizacji, Dz. U. 2001, nr 89, poz. 972.

Ustawa z dnia 25 maja 2001 r. o przebudowie i modernizacji technicznej oraz finansowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006, Dz. U. 2001, nr 76, poz. 804.

Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o zmianie ustawy o niektórych umowach kompensacyjnych zawieranych w związku z umowami dostaw na potrzeby obronności i bezpieczeństwa państwa, Dz. U. 2006, nr 251, poz. 1845.

Literatura pomocnicza:

– monografie i opracowania:

International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2000*, London 2000.

International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2017*, London 2017.

Nowak I., Wetoszka A., *Zastosowanie samolotu F-16 w misjach bojowych*, Dęblin 2014.

Zachara M., *Broń i dyplomacja. Eksport uzbrojenia w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych*, Kraków 2010.

– artykuły w czasopismach naukowych:

Crawford P., Young T., *Hands Across The Atlantic?*, „International Business & Economics Research Journal” 2004, vol. 2, no. 12.

Gągor F., *Dziesięć lat w NATO*, „Bellona” 2009, vol. 656, nr 1.

Kurinia S., *Kompensowanie zakupu samolotów F-16 dla Sił Zbrojnych RP*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej” 2014, vol. 95, nr 2.

– artykuły prasowe:

Whittle R., *U.S. Helps Lockheed Martin Market Fighter Plane to Poland*, „Dallas Morning News” 2002, 8 X.

II. Materiały elektroniczne:

Literatura źródłowa:

– dokumenty:

Bieszyński B., *Zakup samolotów F-16 i umowa offsetowa*, „Infos. Zagadnienia społeczno-gospodarcze” 2007, nr 11, [online] [http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/319A0BFAE2D8FC-94C12572AD002C5518/\\$file/infos_011.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/319A0BFAE2D8FC-94C12572AD002C5518/$file/infos_011.pdf).

Gertler J., *Air Force F-22 Fighter Program*, Congressional Research Service, „Report for Congress” Congressional Research Service Report for Congress, 11 VII 2013, [online] <https://fas.org/sgp/crs/weapons/RL31673>.

Memorandum of Understanding Between the Department of Defense of the United States of America and the Minister of National Defense of the Republic of Poland on Cooperation of the Air Force of the United States of America and the Republic of Poland, on the Territory of the Republic of

- Poland*, strona internetowa Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych, 13 VI 2011, [online] <https://photos.state.gov/libraries/poland/788/pdfs/AvDet.pdf>.
- Mróz M., „*Program przebudowy i modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001–2006*” w *światle informacji Rady Ministrów o jego realizacji w 2001 roku (Druk Sejmowy nr 100 z 27 listopada 2001 r.)*, „Raport” Biura Studiów i Ekspertyz, nr 197, z XII 2001 r., [online] http://biurose.sejm.gov.pl/teksty_pdf_01/r-197.pdf.
- Mull S., *Ambassador Mull's Remarks at the Lockheed Martin F-16 Offset Program Reception*, strona internetowa Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych, 30 V 2015, [online] <https://photos.state.gov/libraries/poland/788/pdfs/Lockheed.pdf>.
- Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli realizacji zobowiązań offsetowych wynikających z kontraktu na zakup samolotów F-16*, Warszawa 2009, [online] <https://www.nik.gov.pl/plik/id,75,vp,75.pdf>.
- Odpowiedź sekretarza stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej – z upoważnienia ministra – na interpelację nr 6898 w sprawie przyszłości samolotów bojowych MiG-29 w Siłach Powietrznych RP*, strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, 27 III 2007, [online] <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/2D8391D3>.
- Plan Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych w latach 2013–2022*, Ministerstwo Obrony Narodowej, 5 VIII 2014, [online] http://dgrsz.mon.gov.pl/y/pliki/rozne/2013/09/program_uzbrojenia_5_sierpnia.pdf.
- Stanowisko Parlamentarnego Zespołu ds. Wojska Polskiego i Parlamentarnego Zespołu ds. Polskiego Przemysłu, strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, 20 II 2014, [online] [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/268_20140220/\\$file/268_20140220.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/268_20140220/$file/268_20140220.pdf).

Strony internetowe:

- Archiwalna strona internetowa Białego Domu – kadencja prezydenta [George’a W. Busha], [online] <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/>.
- Archiwalna strona internetowa Departamentu Obrony Stanów Zjednoczonych, [online] <http://archive.defense.gov/>.
- Archiwalna strona internetowa Departamentu Stanu Stanów Zjednoczonych, [online] <https://2001-2009.state.gov/>.
- Archiwalna strona internetowa Ministerstwa Obrony Narodowej, [online] <http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/index/>.
- Jarosławska D., *Umowa na uzbrojenie do F-16*, strona internetowa Ministerstwa Obrony Narodowej, 11 XII 2014, [online] <https://web.archive.org/web/20150206221132/http://mon.gov.pl/aktualnosci/artykul/najnowsze/2014-12-10-umowa-na-uzbrojenie-do-f-16---/>.
- Padło M., Urbaniak K., *Zamknięcie Narodowego Centrum Wspomagania Operacji Powietrznych*, strona internetowa Centrum Operacji Powietrznych – Dowództwa Komponentu Powietrznego, 3 XI 2016, [online] http://cop.wp.mil.pl/pl/1_200.html.
- Przyszłość samolotów Su-22 w Siłach Zbrojnych RP*, posiedzenie Parlamentarnego Zespołu ds. Wojska Polskiego, strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, 20 II 2014, [online] http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/transmisje_arch.xsp?unid=E1DF03897F4CACA0C1257C76002680F7.

- Strona internetowa 2. Skrzydła Lotnictwa Taktycznego, [online] <http://2slt.wp.mil.pl/pl/index.html>.
- Strona internetowa 21. Bazy Lotnictwa Taktycznego, [online] <http://21blot.wp.mil.pl/pl/index.html>.
- Strona internetowa 22. Bazy Lotnictwa Taktycznego, [online] <http://22blot.wp.mil.pl/pl/index.html>.
- Strona internetowa 23. Bazy Lotnictwa Taktycznego, [online] <http://23blt.wp.mil.pl/index.html>.
- Strona internetowa Agencji Współpracy w zakresie Bezpieczeństwa Obronnego, [online] <http://www.dsca.mil/>.
- Strona internetowa koncernu Saab Group, [online] <https://saab.com/>.
- Strona internetowa Lockheed Martin Corporation, [online] <http://www.lockheedmartin.com/us.html>.
- Strona internetowa Ministerstwa Obrony Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej, [online] <http://www.mon.gov.pl/>.
- Strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, [online] http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/.
- Strona internetowa Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, [online] <http://www.prezydent.pl/>.
- Strona internetowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, [online] <http://www.sejm.gov.pl>.
- Strona internetowa Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych, [online] <http://www.af.mil/Home.aspx>.
- Wojnowski S., *Włączenie Systemu DUNAJ II do NATINAMDS*, strona internetowa Centrum Wsparcia Teleinformatycznego SP, 2 VI 2016, [online] http://cwt.wp.mil.pl/pl/15_112.html.

Literatura pomocnicza:

– monografie i opracowania:

- Ciaśkoń i in., *Przyszłość Sił Powietrznych i jednostek obrony powietrznej w Siłach Zbrojnych RP*, „Pułaski dla obronności Polski”, Warszawa 2015, [online] <https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/raport-pazdziernik2015.pdf>.
- Cali P., *The Polish Air Force's Conversion to the F-16: Emergence from the Soviet Legacy*, Master's thesis written under the supervision of Prof. dr hab. Halina Grzymała-Moszczyńska, Center for European Studies, Jagiellonian University in Kraków, Kraków 2005, [online] <http://handle.dtic.mil/100.2/ADA448419>.
- Górka-Winter B., *Interwencja w Iraku – kolejna faza „wojny z terroryzmem”*, „Biuletyn” Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, nr 16 (120), 20 III 2003, [online] <https://www.pism.pl/index/?id=84f7e69969dea92a925508f7c1f9579a>.
- Lipka R., *Polskie lotnictwo bojowe – utrzymywanie iluzji?*, „Komentarz Międzynarodowy Pułaskiego” 2014, 25 VII, [online] https://pulaski.pl/wp-content/uploads/2015/02/Komentarz_Miedzynarodowy_Pulaskiego_nr_10_14_PL.pdf.
- Seguin B., *Why Did Poland Choose the F-16?*, George C. Marshall European Center for Security Studies, „Occasional Paper Series” 2007, nr 11, [online] http://www.marshallcenter.org/mcpublicweb/mcdocs/files/College/F_Publications/occPapers/occ-paper_11-en.pdf.

Tomaszycki M., *Civil Military Relations and Defense Reform in Poland*, Carlisle 2006, [online] <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a449644.pdf>.

– artykuły prasowe:

Dmitruk T., *Do 2030 roku MON planuje zakup 64 wielozadaniowych samolotów piątej generacji*, „Dziennik Zbrojny” 2014, 21 II, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,6362,aktualnosci-z-polski,do-2030-roku-mon-planuje-zakup-64-wielozadaniowych-samolotow-piatej-generacji>.

Dmitruk T., *Projekt nowego Planu Modernizacji Technicznej*, „Dziennik Zbrojny” 2016, 12 IX, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,10262,armie-swiata,wojsko-polskie,projekt-nowego-planu-modernizacji-technicznej>.

Dura M., *MON analizuje plany zakupu myśliwców V generacji*, *Defence24*, 20 VI 2015, [online] <http://www.defence24.pl/234017,mon-analizuje-plan-y-zakupu-mysliwcow-v-generacji>.

Dura M., *MON chce kupić do 2030 r. 64 samoloty wielozadaniowe V-tej generacji*, *Defence24*, 21 II 2014, [online] <http://www.defence24.pl/60149,mon-chce-kupic-do-2030-r-64-samoloty-wielozadaniowe-v-tej-generacji>.

Gajzler M., *Temat rzeka, czyli o następach Su-22M4/UM3K raz jeszcze*, „Dziennik Zbrojny” 2013, 3 IV, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,3823,armie-swiata,wojsko-polskie,temat-rzeka-czyli-o-nastepach-su-22m4um3k-raz-jeszcze>.

Głogowski M., *Leszek Miller u Busha*, „Przegląd” 2002, 14 I, [online] <https://www.tygodnik-przeglad.pl/leszek-miller-u-busha/>.

Harmonogram nowego Planu Modernizacji Technicznej, „Dziennik Zbrojny” 2016, 19 X, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/aktualnosci/news,1,10312,aktualnosci-z-polski,harmonogram-nowego-planu-modernizacji-technicznej>.

Kucharczyk M., *Modernizacja Sił Zbrojnych RP. Część 4 – Siły Powietrzne*, Ośrodek Analiz Strategicznych, 20 I 2017, [online] <https://oaspl.org/2017/01/20/modernizacja-sil-zbrojnych-rp-czesc-sily-powietrzne/>.

Kwasek T., *Plany modernizacyjne Sił Zbrojnych RP w latach 1990–2012 – część I*, „Dziennik Zbrojny” 2014, 2 VII, [online] <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,6726,armie-swiata,wojsko-polskie,plany-modernizacyjne-sil-zbrojnych-rp-w-latach-1990-2012-czesc-i>.

Lentowicz Z., *Lockheed Martin. Zbrojeniowy gigant z USA zbroi Polskę*, „Rzeczpospolita” 2016, 4 IX, [online] <http://www.rp.pl/Przemysl-Obronny/309039994-Lockheed-Martin-Zbrojeniowy-gigant-z-USA-zbroi-Polske.html#ap-2>.

Lesiecki R., *Polskie myśliwce MiG-29 znów dopuszczone do lotów*, *Defence24*, 8 I 2018, [online] <http://www.defence24.pl/polskie-mysliwce-mig-29-znow-dopuszczone-do-lotow>.

MiG-29: ćwierć wieku na polskim niebie, „Polska Zbrojna” 2014, 21 XI, [online] <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/14308?t=MIG-29-cwierc-wieku-na-polskim-niebie>.

Miłosz M., *F-16 z drugiej ręki dla Polski. MON planuje zakup 96 myśliwców z odzysku*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2017, 10 I, [online] <http://biznes.gazetaprawna.pl/artykuly/1009284,mon-zakup-nowych-mysliwcow-f-16-dla-polskiej-armii.html>.

Oblicza współczesnej armii na targach zbrojeniowych, TVP3 Kielce 2015, 5 IX, [online] <http://kielce.tvp.pl/21515619/oblicza-wspolczesnej-armii-na-targach-zbrojeniowych>.

- Palowski J., *Su-22 po remoncie. Kolejnych 10 lat w służbie*, Defence24, 22 IX 2015, [online] <http://www.defence24.pl/262157,su-22-po-remoncie-kolejnych-10-lat-w-sluzbie-foto>.
- Sabak J., *MSPO 2015: Symulator F-35 po raz pierwszy w Polsce*, Defence24, 27 VIII 2015, [online] <http://www.defence24.pl/248935,symulator-f-35-po-raz-pierwszy-w-polsce>.
- Sabak J., *Wybór następcy MiG-29 i Su-22 ruszy do 2022 roku*, Defence24, 6 IV 2016, [online] <http://www.defence24.pl/341841,wybor-nastepcy-mig-29-i-su-22-ruszy-do-2022-roku>.
- Sennott C.M., *Arms Deals Criticized As Corporate US Welfare*, „The Boston Globe” 2003, 14 I, [online] <http://renew.com/general33/wewrm.htm>.
- Tagliabue J., *International Business; Lockheed Wins Huge Sale to Poland With Complex Deal*, „New York Times” 2003, 19 IV, [online] <http://www.nytimes.com/2003/04/19/business/international-business-lockheed-wins-huge-sale-to-poland-with-complex-deal.html>.
- Tudor R., *Romania looks to buy 20 more F-16s*, Jane’s 360, 14 III 2017, [online] <http://www.janes.com/article/68702/romania-looks-to-buy-20-more-f-16s>.
- Wayne L., *Polish Pride, American Profits*, „New York Times” 2003, 12 I, [online] <http://www.nytimes.com/2003/01/12/business/polish-pride-american-profits.html>.

Dawid NIEWDANA, student II roku studiów II stopnia kierunku bezpieczeństwo narodowe na Uniwersytecie Jagiellońskim. Członek Koła Naukowego Bezpieczeństwa Narodowego UJ i redaktor naczelny studenckiego czasopisma „Defensywa”. Zainteresowania badawcze: Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej ze szczególnym uwzględnieniem Sił Powietrznych RP i polityka bezpieczeństwa USA w Europie.